

Byla C-711/22

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2022 m. lapkričio 18 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Najwyższy (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2022 m. gegužės 26 d.

Ieškovė:

Advance Pharma sp. z o.o.

Atsakovas:

Skarb Państwa - Główny Inspektor Farmaceutyczny

Pagrindinės bylos dalykas

Civilinio proceso, nutraukto įsiteisėjusiu teismo sprendimu priėmus Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, atnaujinimo leistinumai – Veiksminga teisminė gynyba

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės, visų pirma Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio ir Europos Sąjungos sutarties 19 straipsnio 1 ir 2 dalių, išaiškinimas; SESV 267 straipsnis

Prejudiciniai klausimai

Ar, atsižvelgiant į Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį, siejamą su Europos Sąjungos sutarties 19 straipsnio 1 ir 2 dalimis, tam tikrose ES valstybių narių teisės sistemose egzistuojanti teisinė gynybos priemonė – prašymas atnaujinti procesą, kuris buvo užbaigtas įsiteisėjusiu teismo sprendimu po to, kai Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo Konvencijos normų pažeidimą, yra esminis

teisės į veiksmingą teisminę gynybą civilinėse bylose elementas, kai valstybės narės teisės sistemoje yra numatyta kita teisminės gynybos priemonė, skirta įsiteisėjusiu teismo sprendimu užbaigto proceso šalies teisėms apginti?

Nurodyti Sąjungos teisės aktai

Europos Sąjungos sutartis: 19 straipsnis

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija: 47 straipsnis

Nurodyti nacionalinės teisės aktai

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (1997 m. balandžio 2 d. Lenkijos Respublikos Konstitucija) (*Dz. U.* Nr. 78, 1997, 483 pozicija): 45 ir 77 straipsniai

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (1964 m. lapkričio 17 d. Civilinio proceso kodeksas) (suvestinė redakcija: *Dz. U.* 2021, 1805 pozicija): 399, 400, 401, 401¹, 403, 404, 405, 406, 407, 408 ir 410 straipsniai

Trumpas faktinių aplinkybių ir proceso aprašymas

2016 m. vasario 8 d. sprendimu *Sąd Okręgowy w Warszawie* (Varšuvos apygardos teismas) atmetė *Advance Pharma sp. z o.o.* (ieškovė) ieškinį dėl 37 242 220,00 PLN žalos atlyginimo priteisimo iš *Skarb Państwa – Główny Inspektor Farmaceutyczny w Warszawie* (Valstybės išdas – Varšuvos vyriausiasis farmacijos inspektorius). Ieškovė šį sprendimą apskundė apeliacine tvarka, bet skundą *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) 2017 m. spalio 30 d. sprendimu atmetė. Tuomet ieškovė pateikė kasacinį skundą *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) (toliau – AT); skundas buvo priimtas nagrinėti, o vėliau 2019 m. kovo 25 d. *Sąd Najwyższy* sprendimu atmetas.

Advance Pharma sp. z o.o. pateikė skundą Europos Žmogaus Teisių Teismui (toliau – EŽTT) – jį nurodė, kad 2019 m. kovo 25 d. Aukščiausiajam Teismui priimant sprendimą dalyvavo teisėjai, kurie negali būti laikomi nepriklausomais ir nešališkais, nes juos paskyrė *Krajowa Rada Sądownictwa* (Nacionalinė teisėjų taryba), kuri konstitucinių, konvencinių ir sutartinių normų požiūriu buvo suformuota ydingai. 2022 m. vasario 3 d. Sprendimu *Advance Pharma Sp. z o.o. prieš Lenkiją* (peticijos Nr. 1469/20) EŽTT nustatė, kad buvo pažeista Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK arba Konvencija) 6 straipsnio 1 dalis, nes septynių AT Civilinių bylų kolegijos teisėjų, įskaitant tris teisėjus, kurie nagrinėjo skundą pateikusios bendrovės bylą, skyrimo procedūros pažeidimai buvo tokie rimti, kad pažeidė pačią tos bendrovės tai, kas sudaro teisės į „pagal įstatymą suformuotą teismą“, įtvirtintos EŽTK 6 straipsnio

1 dalyje, esmę. Jis taip pat konstatavo, kad bylą nagrinėjusios AT Civilinių bylų kolegijos sudėtis nebuvo „pagal įstatymą suformuotas teismas“.

Advance Pharma Sp. z o.o., atsižvelgdama į to EŽTT sprendimo turinį, 2022 m. gegužės 2 d. pateikė prašymą atnaujinti procesą Aukščiausiajam Teismui, pradėtą kasaciniu skundu ir užbaigtą 2019 m. kovo 25 d. įsiteisėjusiu Aukščiausiojo Teismo sprendimu.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

Skundą pateikusi bendrovė šioje byloje nesutinka su nuomone, kad skundas turėtų būti atmestas, ir pateikia argumentus, be kita ko, kad nesuteikus galimybės atnaujinti proceso po EŽTT sprendimo panaikinimo, piliečiai ir kiti bylos dalyviai gali netekti veiksmingos teisminės gynybos garantijos.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 1 Civilinio proceso atnaujinimo institutas yra ypatinga priemonė, skirta pašalinti ydingų teismo sprendimų teises pasekmes; ji yra teisėtumo principo ir civilinio proceso šalių įgytų teisių apsaugos išimtis ir užtikrina šalims galimybę apskusti įsiteisėjusį teismo sprendimą. Šio instituto išskirtinumas susijęs su poveikiu, kurį jis sukelia, t. y. paneigia įsiteisėjusių sprendimų civilinėse bylose stabilumą. Situacijos, pateisinančios proceso atnaujinimą, susiklosto tada, kai, įsiteisėjus sprendimui, paaiškėja konkrečios aplinkybės, iš kurių matyti, kad sprendimas prieštarauja teisinės valstybės principams dėl pažeidimo, padaryto vykstant procesui arba priimant sprendimą, kuriuo tas procesas baigiamas.
- 2 Teisės aktų taikymas teisme dėl garantinių priežasčių yra ypač griežtai reglamentuojamas, o tai reiškia, kad leistini tik aiškiai įstatyme numatyti procesiniai veiksmai. Kalbant apie ypatingosios teisinės gynybos priemonės – proceso atnaujinimo – taikymo procesinio pagrindo, o vėliau ir paties teismo sprendimo pagrindo laikymąsi, negali būti jokios savivalės (2010 m. lapkričio 30 d. SN 7 teisėjų kolegijos nutarimas Nr. III CZP 16/10). Taigi, atnaujinti civilinį procesą galima tik įstatyme numatytais atvejais. Lenkijos proceso teisėje ieškinio dėl proceso atnaujinimo priimtumas priklauso nuo to, ar jis grindžiamas vienu iš įstatyme išvardytų pagrindų, kurių sąrašas yra baigtinis, o proceso atnaujinimas galimas tik jeigu iš tiesų yra toks pagrindas. Ši teisių gynimo priemonė numatyta griežtai apibrėžtų rimtų procedūrinių pažeidimų atveju.
- 3 Lenkijos civilinio proceso kodekse nenumatyta, kad EŽTT sprendimas, įskaitant sprendimą, kuriuo konstatuojamas EŽTK 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas, gali būti teisinis pagrindas atnaujinti civilinį procesą, užbaigtą įsiteisėjusiu teismo sprendimu. Proceso atnaujinimo pagrindas negali būti kildinamas iš teisės aktų juos aiškinant plačiai ar darant išvadą pagal analogiją. AT 2010 m. lapkričio 30 d. Nutartyje Nr. III CZP 16/10 nurodė, kad galutinis EŽTT sprendimas, kuriuo konstatuotas EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje garantuojamos teisės į teisingą bylos

nagrinėjamą pažeidimas, pagal Lenkijos proceso teisę nėra pagrindas atnaujinti civilinį procesą.

- 4 Paprastai tais atvejais, kai įstatymų leidėjas nenumato galimybės atnaujinti proceso po EŽTT sprendimo, tokiam atnaujinimui nėra jokio norminio pagrindo, ypač kai šalis gali kreiptis dėl teisminės gynybos pasinaudodama kita teisių gynimo priemone. Tokios teisminės gynybos priemonės padeda užtikrinti šaliai galimybę apsaugoti savo teisėtus interesus. Taigi, EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje nurodytas teisingas bylos nagrinėjimas turi būti vykdomas atsižvelgiant į teisinio saugumo principą, kuris išplaukia iš teismo sprendimo įsiteisėjimo (*res judicata*). Atsižvelgiant į tai, neleistina iš naujo nagrinėti ir spręsti bylos, kurioje jau priimtas įsiteisėjęs sprendimas. Dėl šios priežasties valstybės, kurių teisės sistemoje nenumatyta galimybė atnaujinti procesą po EŽTT sprendimo priėmimo, numato kitas teisminės gynybos priemones, alternatyvias galimybei į restituciją (*restitutio in integrum*).
- 5 Lenkijos teisėje numatytas kompensavimo mechanizmas, o šalis, kurios teisės buvo pažeistos civiliniame procese, kaip vėliau nustatyta EŽTT sprendimu, po šio teismo sprendimo gali pasinaudoti šiuo mechanizmu ir, pavyzdžiui, pareikšti atitinkamą ieškinį Valstybės išdui dėl žalos atlyginimo. Lenkijos teisėje taisyklės, susijusios su galimybe reikalauti žalos atlyginimo, išsamiai išdėstytos 2015 m. rugsėjo 22 d. *Trybunał Konstytucyjny* (Konstitucinis Teismas) sprendime byloje Nr. SK 21/14, kuriame, be kita ko, nustatyta, kad EŽTT sprendimas gali būti prejudicinis sprendimas, atveriantis kelią reikalauti žalos atlyginimo pagal bendrąją tvarką. Taip Lenkijos teisėje buvo pasiektas *res judicata* principo paisymo ir šalių civilinių teisinių santykių saugumo tikslas, kartu užtikrinant šalims tinkamą restituciją.
- 6 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima manyti, kad aplinkybė, jog nėra tinkamų teisės nuostatų, leidžiančių atnaujinti procesą, sustiprina teismų vaidmenį. Iš tikrųjų tokios nuostatos turi suteikti nukentėjusiajai šaliai alternatyvias jos pažeistų teisių gynimo priemones, jei ji tinkamai suformuluoja atitinkamus reikalavimus. Vis dėlto šiomis aplinkybėmis, be kita ko, galima įsivaizduoti situaciją, kai, siekiant užtikrinti EŽTT sprendimų vykdymą ES valstybėse narėse, kurios priimto EŽTT sprendimo nėra pripažinusios kaip civilinio proceso atnaujinimo teisinio 1 pagrindu, turėtų būti pakeista jų praktika, kitaip aiškinant proceso atnaujinimo institutą reglamentuojančias normas. Galima manyti, kad judant šia linkme yra priimta *Ministryų komiteto rekomendacija Nr. (2000) 2 valstybėms narėms dėl pakartotinio ar atnaujinto tam tikrų bylų nagrinėjimo nacionaliniu lygmeniu po Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų priėmimo* (priimta 2000 m. sausio 19 d.) ir ataskaita, parengta pagal Europos Tarybos programą: *Reopening of Domestic Judicial Proceedings Following the European Courts Judgements*, Strasbourg 2022, <https://www.coe.int/execution>. Tam, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, reikėtų sukurti pagrindą (ES sąlygomis, pvz., Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas), kuriuo remdamasis nacionalinis teismas galėtų daryti išvadą, kad iki

šiول galiojusios nacionalinės proceso teisės nuostatos turėtų būti aiškinamos, kaip suteikiančios galimybę atnaujinti civilinį procesą.

- 7 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, kyla abejonių, ar dėl Europos Sąjungos teisės taikymo taip pat gali prireikti įtvirtinti galimybę atnaujinti civilinį procesą. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nubrėžė tokią aiškinimo kryptį, nurodydamas pareigą sukurti mechanizmus, kurie leistų ginčyti galutinius nacionalinius sprendimus, pažeidžiančius pagrindines teises, o tai gali reikšti, kad Europos teisės vystysis šia kryptimi (2007 m. gruodžio 11 d. Sprendimo *Skoma-Lux s.r.o / Celni reditelstvi Olomouc*, C-161/06, 71–73 punktai). Vis dėlto kitame sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas nurodė, kad ES teisė neįpareigoja panaikinti galutinių sprendimų, kurie pasirodo esantys nesuderinami su ES teise (2019 m. liepos 29 d. Sprendimo *Hochtief Solutions AG Magyarországi Fióktelepe / Fővárosi Törvényszék*, C-620/17, 81–88 punktai).
- 8 Nacionalinės proceso teisės nuostatos, kuriose numatoma galimybė atnaujinti procesą po EŽTT sprendimo, kaip dažnai nurodoma, praktikoje gali pasirodyti abejotinos, nes sudarant galimų proceso atnaujinimo pagrindų sąrašą reikia atsižvelgti į teisinio saugumo principą ir į tai, kad Konvencijos normos pažeidimas dažniausiai įvyksta dėl nacionalinės teisės aiškinimo, kai nacionalinis teismas neteisingai supranta EŽTK nuostatas įtvirtintas EŽTT suformuotoje jurisprudencijoje. EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje nustatomi tik Europos teisingo bylos nagrinėjimo standartai, ja nėra siekiama nuolat nustatyti konkrečius pažeidimus, dėl kurių būtų galima atnaujinti procesą.
- 9 Be to, prašymu atnaujinti procesą nesiekama suvienodinti nacionalinių teismų jurisprudencijos. Tokio teisinio pagrindo įtvirtinimas ES valstybių narių civilinio proceso teisėje būtų žingsnis šia kryptimi, o tai atitinkamai viršytų EŽTT jurisdikciją ir, be kita ko, galėtų pažeisti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo kompetenciją. Kitaip tariant, būtinybė atnaujinti civilinį procesą ES valstybėse narėse po EŽTT sprendimo lemtų situaciją, kai tikroji EŽTT sprendimų reikšmė gerokai viršytų jo pagal EŽTK nustatytą jurisdikciją.
- 10 Taip pat pažymėtina, kad praktikoje pasitaiko atvejų, kai pirminis EŽTK pažeidimo šaltinis yra su EŽTK nesuderinamas nacionalinis teisinis reguliavimas. Nors EŽTT nėra kompetentingas tikrinti nacionalinių įstatymų atitikties EŽTK, praktiškai tokia peržiūra atliekama netiesiogiai. Tokiu atveju gali prireikti iš dalies keisti atitinkamą nacionalinės teisės aktą, kad būtų užtikrinama Konvencijos norma. Vis dėlto jei nacionalinis teismas teisingai taikė nacionalinės teisės aktus, atrodo, kad tokioje situacijoje neturėtų kilti klausimas dėl proceso atnaujinimo. Prašymu atnaujinti procesą, be kita ko, taip pat nesiekama, kad nacionalinė teisinė tvarka atitiktų Konvencijos normą. EŽTT nesprenžia dėl tam tikrų nacionalinės teisės aktų atitikties EŽTK nuostatomis, o nagrinėja, ar apskritai valstybė savo veiksmais nepažeidė Konvencijos (žmogaus teisių) normų.

- 11 Kaip galima manyti, rengiant proceso atnaujinimo pagrindų sąrašą nacionalinėje teisėje reikia atsižvelgti į minėtas aplinkybes. Apskritai civilinio proceso atnaujinimo po EŽTT sprendimo klausimas atrodo neatsiejamas nuo nacionalinės teisinės tvarkos ir proceso taisyklių, kurios dėl skirtingų konkrečių šalių tradicijų ir poreikių kiekvienoje valstybėje narėje gali būti nustatytos skirtingai. Teismų sprendimų stabilumas civilinėse bylose, kuriose dalyvauja ir kitos šalys, nei tos, kurios kreipiasi į EŽTT dėl Konvencijos normų pažeidimo užbaigtame nacionaliniame teismo procese pripažinimo ir kurios savo teisinę poziciją grindžia pasitikėjimu įsiteisėjusiais sprendimais, patvirtina nuomonę, kad proceso atnaujinimas nėra esminis teisės į veiksmingą teisminę gynybą elementas. Įsiteisėjusių sprendimų civilinėse bylose stabilumo principo tikslas – užtikrinto pasitikėjimą ES valstybėje narėje galiojančia teisine tvarka ir garantuoti, kad bus apsaugotos šalių įgytos teisės. Iš tiesų šie subjektai, kurie veikia pasitikėdami įsiteisėjusiu teismo sprendimu, jau gali būti suformavę savo teisinę padėtį taip, kad ji būtų nesuderinama su galimu įsiteisėjusio sprendimo atnaujinimu po EŽTT sprendimo priėmimo. Teisėtumas užtikrina asmens teisinę padėtį. Civilinėje byloje priimto teismo sprendimo teisėtumo ir jo teisinių pasekmių svarbą savo jurisprudencijoje pripažįsta ir EŽTT (žr. pagal analogiją 1999 m. spalio 28 d. Sprendimo *Brumarescu prieš Rumuniją* (peticijos Nr. 28342/95) 50 ir 62 punktus; 2001 m. balandžio 10 d. Sprendimo *Sablon prieš Belgiją* (peticijos Nr. 36445/97) 86 punktą; 2003 m. liepos 23 d. Sprendimo *Ryabykh prieš Rusiją* (peticijos Nr. 52854/99) 51 punktą; 2010 m. lapkričio 30 d. Sprendimo *Urban prieš Lenkiją* (peticijos Nr. 2316/08) 66 punktą). Kaip pažymima doktrinoje, Teismas nurodo, kad sąvoka „teisė į teisingą bylos nagrinėjimą“ (išreikšta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje) turi būti aiškinama kartu su EŽTK preambule, pagal kurią esminė valstybių, šios Konvencijos Šalių, bendro paveldo ir tradicijos dalis yra teisinės valstybės principas. Iš jo, be kita ko, išplaukia teisinio saugumo principas, dėl kurio neįmanoma ginčyti įsiteisėjusio teismo sprendimo, kuriuo byla galutinai išsprendžiama iš esmės. Taigi, teisinio saugumo principas užtikrina teisėtumo ir *res judicata* principų laikymąsi. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas pritaria šiai nuomonei.
- 12 Dėl šių priežasčių, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, teisių gynimo priemonė, t. y. galimybė prašyti atnaujinti procesą, kuris buvo nutrauktas galutiniu sprendimu po to, kai EŽTT sprendimu nustatė Konvencijos normų pažeidimą, civilinėse bylose nėra būtinas teisės į veiksmingą teisminę gynybą elementas, ypač tais atvejais, kai valstybės narės teisės sistemoje yra numatyta kita teisinės gynybos priemonė, skirta teisminei šalies teisių apsaugai per procesą, kuris buvo užbaigtas galutiniu sprendimu. Tokia priemonė kaip civilinio proceso atnaujinimas po EŽTT sprendimo yra leistina, tačiau jos leistinumas yra neišvengiamai susijęs su nacionaline teisine tvarka ir proceso taisyklėmis, kurios dėl skirtingų konkrečių valstybių tradicijų ir poreikių skirtingose ES valstybėse narėse gali būti nustatytos skirtingai. Teisės į teismą užtikrinimui pakanka, kad šaliai nacionalinėje teisės sistemoje būtų numatyta jos teisių teisminės gynybos priemonė, kitaip nei atnaujinant civilinį procesą, pasibaigusį įsiteisėjusiu sprendimu, atsižvelgiant į konkrečios ES valstybės narės

konstitucinį reguliavimą, įskaitant – Lenkijos atveju – Lenkijos Konstitucijos 45 straipsnio 1 dalį.

- 13 Atsakymas į prejudicinį klausimą yra svarbus bylos baigčiai, nes išsklaidys abejones dėl to kaip užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą tuo atveju, jei EŽTT sprendimu konstatuotų Konvencijos normų pažeidimą civilinėje byloje, užbaigtoje įsiteisėjusiu ES valstybės narės teismo sprendimu. Dėl šios priežasties Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pirmiausia turi priimti sprendimą dėl tokio proceso atnaujinimo leistinumo tokioje byloje ir nustatyti, ar, atsižvelgiant į Sutarties normas, teisių gynimo priemonė, t. y. galimybė prašyti atnaujinti procesą, kuris buvo užbaigtas įsiteisėjusiu sprendimu po to, kai Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė Konvencijos normų pažeidimą, civilinėse bylose yra esminis teisės į veiksmingą teisminę gynybą elementas, kai valstybės narės teisės sistemoje yra numatyta kita šalies teisių teisminės gynybos priemonė procese, kuris buvo užbaigtas įsiteisėjusiu sprendimu.

DARBINIS VERTINIMAS